

SOVELTAVAN LIIKUNNAN EUROOPPALAISET KOULUTUSSUOSITUKSET

Taustaa

Soveltavan liikunnan (tai erityisliikunnan) koulutuksellisen yhteydenpidon tehostamiseksi Euroopassa perustettiin vuonna 1999 alan eurooppalainen kouluttajaverkosto THENAPA (Thematic Network of Adapted Physical Activity, suom. Soveltavan liikunnan temaattinen yhteysverkosto). Verkoston perustamisen aloite tuli Belgiasta lähinnä kahden erityisliikunnan professorin - Jean-Claude DePotterin ja Herman Van Coppenollen - taholta. Verkostoon ilmoittautui mukaan 15 EU-maata ja lisäksi mukaan tuli nk. liittännäisjäseniä 8 maata.

Verkoston on tavannut seitsemän kertaa ja se ylläpitää www-sivustoa, jota kautta koko hankkeen ajan on välitetty tietoa erityisliikunnan koulutusasioista eri Euroopan maissa. Verkoston työn on rahoittanut pääosin Euroopan unioni. Verkoston Internet-sivuston osoite on www.kuleuven.ac.be/thenapa/ .

Suomessa osallistuminen THENAPA-verkoston työhön on tapahtunut siten, että yhteysryhmänä on toiminut valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaoston koulutus- ja tutkimustyöryhmä, jonka puheenjohtajana oli vuosina 1999-2003 prof. Pauli Rintala ja jäseniä olivat Pilvikki Heikinaro-Johansson, Terhi Huovinen, Tarja Javanainen, Ulla Oikarinen, Aija Saari sekä Jyrki Vilhu ja Kari Koivumäki. Yhdyshenkilönä verkoston keskuksen Belgiaan sekä verkoston kokouksiin on toiminut liikunnanopettaja Jyrki Vilhu VLN:n erityisliikunnan jaoston valtuuttamana.

THENAPA-verkoston työn varsinaisena lopputuloksena ovat nyt vuoden 2003 kesällä valmistunut kaksi teosta, jotka ovat **Vocational Training in Adapted Physical Activity** ja **Inclusion and Integration through Adapted Physical Activity**.

Teoksista toinen (Vocational Training in Adapted Physical Activity, suom. Erityisliikunnan ammatillinen koulutus soveltavan liikunnan alueella) sisältää alan koulutuksen kannalta hyvin mielenkiintoista tietoa, jonka tavoitteena on ollut myös helpottaa opiskelijavaihtoa. Kirjassa myös annetaan suosituksia siitä, mitkä olisivat ”minimimäärät” opintoja soveltavan liikunnan alueella eri koulutusohjelmissa ja mitä soveltavan liikunnan opintojen olisi hyvä pitää sisällään.

Toinen teos (Inclusion and Integration through Adapted Physical Activity), suom. Soveltava liikunta inkluusion ja integraation edistäjänä) käsittelee liikuntaa inkluusion ja integraation näkökulmasta koulumaailmassa ja urheilussa. Tästä aiheesta ei kuitenkaan ole tehty yhtä täsmällisiä ja konkreettisia suosituksia kuin ammatillisesta koulutuksesta.

Seuraavassa esitellään ammatillista koulutusta käsittelevän teoksen sisältö sekä tuodaan esiin sen merkitys alan suomalaiselle koulutukselle. Lähinnä koulutussuosituksilla on merkitystä alan yliopisto- sekä ammattikorkeakouluopetukselle, joten Suomessa tämän tiedon pääasialliset käyttäjät ovat Jyväskylän yliopisto sekä ne ammattikorkeakoulut, jotka tarjoavat koulutusta sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla (erityisesti ne 17, joissa on fysioterapeuttikoulutusta) tai liikunta-alalla. Lisäksi suosituksia kannattanee tarkastella niissä kahdeksassa liikunnan koulutuskeskuksessa, jotka antavat kouluasteen (2. asteen) liikunta-alan koulutusta (= liikuntaneuvoja-tutkinto).

Erityisliikunnan ammatillinen koulutus - teoksen rakenne ja sisältö

Professoreiden De Potter ja Van Coppenolle toimittamassa teoksessa on yhteensä 143 sivua tietoa erityisliikunnan koulutuksesta Euroopassa. Heidän lähtökohtanaan on ollut, että erityisliikunnan ammatillisen koulutuksen korkea laatu on varmin tae hyvin edistyvästä integraatiosta ja liikuntakulttuurin tasa-arvon kehityksestä ympäri Eurooppaa.

Teoksessa esitellään ne koulutusasteet, joita teoksen suositukset koskevat ja jotka perustuvat eurooppalaisia koulutustusjärjestelmiä yhtenäistämään pyrkivään ns. Bolognan julistukseen

Nämä asteet ovat seuraavat:

- 5 +** Eurooppalainen erityisliikunnan maisterikoulutus, josta esimerkkinä erillinen EMDAPA-opintokokonaisuus (European Masters Degree in Adapted Physical Activity), jonka on toistaiseksi suorittanut hieman yli 20 suomalaista opiskelijaa.
- 5** Maisteri (eri yliopistojen tutkinnot, Suomessa vain Jyväskylä)
- 4** Kandidaatti tai AMK-tutkinto (painotuksena esim. liikuntakasvatus, kuntoutus, liikunnanohjaus tai vammaisurheilu)
- 3** Kouluasteen tutkinto (2. aste), liikuntaneuvoja
- 2** Ohjaaja (liittojen koulutus)
- 1** Vertaisohjaaja / vapaaehtoisohjaaja (liittojen koulutus).

Koulutuksien laajuutta mitataan yhteisellä eurooppalaisella opintoviikolla, ECTS:llä (=European Credit Transfer System). ECTS:n tarkoitus on mitata koulutusten laajuuksia eri maissa yhteismitallisesti. ECTS:iä on yhdessä lukuvuodessa 60. Siis jos opiskelija opiskelee normaalitahdilla, saavuttaa hän 60 eurooppalaista opintoviikkoa vuodessa. Suomessahan normaalimäärä opintoviikkoja lukuvuodessa on 40. Näin ollen voi esittää tulkinnan, että 2 suomalaista opintoviikkoa on yhtä kuin 3 ECTS:ää. Toisenlaisiakin tulkintoja on. Viime kädessäkin kukin oppilaitos päättää itse, missä laajuudessa ja miten se arvostaa ulkomaisissa oppilaitoksissa suoritettuja opintoja. Tässä

esityksessä tullaan käyttämään opintojen laajuutta kuvaamaan lähinnä ECTS-yksikköjä, joita THENAPA työssään käytti.

Koulutustasoista kaksi alinta ovat koulutuksen laajuudeltaan 2-11 ECTS:ää, suomalaisittain siis n. 1-7 opintoviikkoa. Tason 3 kesto opintoviikkoina ei ole ilmaistu, mutta tyypillisenä 3. tason oppilaitoksena on kuvattu ”Technical College”. Suomessa tämän tason liikuntaneuvojan tutkinto on 180 ECTS:ää (120 ov.). Tason 4 kesto on 3 x 60 ECTS:ää eli 120 suomalaista opintoviikkoa. Suomessa liikunnanohjaaja AMK-tutkinto sekä fysioterapeutin AMK-tutkinto on 140 ov., siis 3,5 vuotta. Tason 5 eli maisteriopintojen kesto on 4- tai 5-vuotisissa opinnoista 4 tai 5 kertaa 60 ECTS:ää, siis 240-300 ECTS:ää eli suomalaisittain yhteensä 4 - 5 x 40 = 160 - 200 opintoviikkoa. Tällaisia erityisliikunnan maisteritutkinnon opintokokonaisuuksia toteutetaan selvityksen mukaan mm. Belgiassa, Ranskassa, Hollannissa ja Suomessa.

Eurooppalaista vertailua sekä koulutussuosituksia

Teoksessa on myös tehty vertailua eri maiden erityisliikunnan opintojen laajuuksista ja sisällöistä. Suomesta teoksessa on tietoa liikunnanopettaja-, fysioterapeutti-, liikunnanohjaaja- ja liikuntaneuvojakoulutusten erityisliikunnan opinto-osuuksien laajuuksista. Näiltä osin taulukot ovat seuraavasti:

*taulukko 1. Liikunta, taso V (liikuntatieteiden maisteri)

*taulukko 2. Liikunta, taso IV (liikuntatieteiden kandidaatti ja liikunnanohjaaja (AMK))

-Suomen tiedot Lahden ammattikorkeakoulun liikunnanohjaajakoulutuksesta

*taulukko 3. Kuntoutus, taso IV (fysioterapeutti (AMK))

-Suomen tiedot Satakunnan ammattikorkeakoulun fysioterapeuttikoulutuksesta

*taulukko 4. Liikunta, taso III (liikuntaneuvoja)

-valtakunnallinen opetussuunnitelma, Suomen tiedot Liikuntakeskus Pajulahden koulutuksesta

Tilastoidut ECTS-opintoviikot tai tuntikokonaisuudet jakaantuvat taulukoissa seuraaville yhdelletoista perusalueelle (kurssille):

1. Soveltavan liikunnan käsite ja yleistä erityisliikunnasta
2. Sovelletut liikuntatieteet
3. Sovellettu arviointi
4. Tieto vammoista, sairauksista,...
5. Suoritustekniikat ja apuvälineet
6. Soveltavan liikunnan tutkimusmenetelmät
7. Harjoittelun ohjelmointi
8. Luokittelu
9. Ystävien, vanhempien ja ympäristön merkitys (sosiaalinen ympäristö)
10. Liikkumisesteettömyys
11. Soveltavan liikunnan työharjoittelu

Taulukoissa ensimmäisenä vasemmalla on THENAPAN suositukset ”minimeistä” oppiainekohtaisina ECTS – opintoviikkoina. Useimmissa vertailuissa Suomen osalta ”minimit” ovat jo suositusten tasolla tai ylittyvät, tosin joissakin koulutusohjelmissa ”minimit” saattavat alittaa niillä opiskelijoilla, jotka opiskelevat vain pakolliset kurssit soveltavaa liikuntaa.

Toisaalta joissakin suomalaisissa koulutusohjelmissa saattaa olla opintoja määrällisesti suosituksen mukaisesti, mutta ne ovat sisällöllisesti erilaisia. Tyypillisesti näyttää ainakin siltä, että kaikille opiskelijoille kuuluvaa työharjoittelua soveltavan liikunnan alueelta ei liikunta-alan oppilaitoksissa ole kovinkaan runsaasti.

Suosituksiin sisältyy myös sisältökuvaus vajaan liuskan mittaisena kustakin yhdestätoista erityisryhmien liikunnan keskeisestä osa-alueesta (tai kurssista). Nämä kuvaukset ovat varsin hyödyllisiä myös niille suomalaisille oppilaitoksille, joissa erityisliikunnan opintoja järjestetään.

Johtopäätökset selvityksen merkityksestä

Koulutuskartoitusten perusteella on tehty johtopäätöksiä ja suosituksia, joilla on myös paljon merkitystä ja arvoa jatkokehittelylle. Keskeiset 5 johtopäätöstä ovat seuraavat (nämä siis kertovat nyt tehdyn kartoituksen merkityksen ja arvion sen käyttökelpoisuudesta sekä rajoituksista):

1. Eri maista saadut vastaukset kuvaavat lähinnä erityisliikunnan opintosisältöä kussakin maassa yleisellä tasolla niissä koulutustasoissa, joita ko. maassa on. Tarkka, eri koulutusasteita koskeva tieto puuttuu joidenkin maiden vastauksista.

2. Kaikissa maissa on monia eri opintokokonaisuuksia: joissakin opinnoissa soveltavaa liikuntaa voi opiskella runsaasti ja joissakin taas ei lainkaan. Siksi opintoviikkojen määrä vaihtelee nolasta kuuteenkymmeneen ECTS:ään. Opinnot ovat joko pakollisia tai vapaavalintaisia.

3. Erityisliikunnan koulutus on useimmiten sisällytetty koulutustasojen 4 tai 5 sisään, mutta joskus myös kokonaan omaksi opintokokonaisuudekseen.

4. Alempien koulutustasojen (1-2) opintoja on vain harvoissa maissa ja näyttääkin siltä, että monissa maissa turvaudutaan paljon myös vapaaehtoisohjaajiin. Julkishallinnon sekä vammaisurheiluliittojen tulisi kiinnittää riittävästi huomiota ohjaajakoulutukseen.

5. Monissa maissa liikunnanopettajilla, fysioterapeuteilla ja liikunnanohjaajilla sekä valmentajilla on liian vähän opintoja erityisliikunnan alalla.

Suosituksset koulutuksen parantamiseksi Euroopan maissa

Raportti antaa seuraavat 5 yleissuositusta erityisliikunnan koulutuksen kehittämiseksi Euroopan eri maille:

1. Koulutusta koskevassa lainsäädännössä tulisi turvata vammaisille yhtäläiset oikeudet muiden kansalaisten kanssa.
2. Suositellaan yhteistyötä opetus- ja kuntoutusalan sekä vammaisliikunnan järjestöjen kesken.
3. Suositellaan myös yhteistoimintaa alan ammatillisen koulutuksen sekä kuntoutuslaitosten, erityiskoulujen ja vammaisliikuntajärjestöjen kesken siten, että yhteistyö kattaa sekä julkisen että yksityisen sektorin.
4. Suositellaan laadittavan kansallinen toimintaohjelma tai suunnitelma, jossa esitetään erityisliikunnan pakolliset opinto-osuudet eri liikunta- ja terveydenhuoltoalojen koulutuskokonaisuuksille (liikuntakasvatus, kuntoutus, soveltava vapaa-ajan liikunta sekä vammaisurheilu).
5. Kaikilla liikunta-alan ammattilaisilla pitäisi olla jonkinlainen ammattitaito myös soveltavan liikunnan alueelta.

Suosituksien yhteydessä on lisäksi annettu muutamia keskeisiä sisältöalueita erikseen koskien peruskoulutusta, täydennyskoulutusta sekä pitkäkestoisempaa jatkokoulutusta.

Lisäksi suositusosan lopussa on esitetty vielä erikseen Euroopan tasoa koskevia muutamia suosituksia, joita ovat mm. seuraavat:

1. Tulisi laatia standardoidut koulutusohjelmat erityisliikunnan opinnoille.
2. Pitäisi yhtenäistää terminologiaa ja käsitteistöä eri kieliä ajatellen.
3. Tarvitaan tiedon- ja kokemustenvaihtoa varten erityisliikunnan tietopankkeja.
4. Tarvitaan eri maiden välistä koulutusyhteistyötä.

5. Tulisi saattaa samanarvoisiksi eurooppalaiset erityisliikunnan tutkinnot.

Yhteiseurooppalaiset koulutusjärjestelmät

Teoksen tärkeänä liitteenä on nykyisten eurooppalaisten erityisliikunnan opinto-ohjelmien esittely. Näitä ovat EMDAPA (European Master in Adapted Physical Activity) ja DEUAPA (Diplomê Européen Universitaire en Activité Physique Adaptée).

EMDAPA on esitelty hyvinkin tarkkaan kaikkine olennaisine tietoineen kuten opintokokonaisuuksien nimet ja keskeiset sisällöt, laajuudet, vastuuopettajat eri yliopistoista. Kokonaisuudessa esitellään mm. EMDAPA-opintojen historia, tavoitteet, kurssikokonaisuudet, hakuohjeet, olennaisia opetuskokonaisuuksia hieman yksityiskohtaisemmin sekä lopuksi liitteenä lista niistä 28 yliopistosta, joissa kyseisiä opintoja voi nykyisin suorittaa. Jyväskylän yliopisto on mukana tässä luettelossa ja olennaisia lisätietoja EMDAPA-opinnoista saakin nimenomaan Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnasta, jossa varsinkin liikuntakasvatuksen laitoksen opiskelijoita on osallistunut EMDAPA-opintoihin.

DEUAPASTA on esitelty lähinnä joitakin luentorunkoja. DEUAPASSA on jäsenenä Suomesta Lahden ammattikorkeakoulu (Liikuntainstituutti Pajulahti), josta asiasta saa lisätietoja. DEUAPA-ohjelmaan on toistaiseksi osallistunut 8 suomalaista opiskelijaa.

Miten käyttää teosta ja koulutussuosituksia meillä Suomessa ?

THENAPA-verkoston työn aikana on jo Suomessakin voitu opetuksen apuna käyttää verkoston valmistamaa CD-levykettä, joka sisältää kolme alan opetuselokuvaa (I'm not Disabled, Fitness Training as Psychomotor Therapy for Depressed Patients sekä Breathing for a Long Life). Ensimmäinen filmi esittelee liikuntavammaisten urheilu- ja liikuntaharrastusmahdollisuuksia,

toinen masennuspotilaiden liikuntaohjelmia ja kolmas keuhko- ja hengityselinsairaiden liikuntaa. THENAPA-verkoston tulossa vielä vuoden 2003 aikana kaksi muuta cd-levykettä, joissa on uusia filmejä sekä muuta opetuksen tukena toimivaa korkeatasoista AV-materiaalia. Näissä tulee olemaan poimintoja myös suomalaisista koulutusaineistoista. Lisäksi em. web-sivuston koulutukselliset osat palvelevat hyvin erityisliikuntaa opettavia opettajia myös meillä Suomessa.

Tässä esitellyn kirjan ja sen sisältämien koulutussuosittelujen käyttö on luonnollisesti oppilaitoskohtaista, mutta toki on niin, että erityisliikunnan / soveltavan liikunnan opetusosuus kussakin oppilaitoksessa kaipaa jatkuvaa kehittämistä.

Opintojen laajuuden osalta voidaan lähteä liikunta-alan koulutuksissa siitä ajatuksesta, että kaikille liikunta-alan opiskelijoille tulisi antaa osana perusopintoja tietyt erityisliikunnan perusteet, koska lähes jokainen liikunnanopettaja tai -ohjaaja joutunee työssään eri vaiheissa työuraansa tekemisiin eri lailla vammaisten tai pitkäaikaissairaiden ihmisten kanssa. Suositeltu laajuus erityisliikunnan pakollisten perusteiden opiskelujaksolle missä tahansa liikunta- tai sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksessa on vähintään 7 ECTS:ää, siis 4-5 suomalaista opintoviikkoa.

Tässä esiteltyä teosta on hyvä käyttää hyväkseen erityisliikunnan eri opintokokonaisuuksia suunniteltaessa tai kehitettäessä. Julkaisu suosituksineen on THENAPAn websivustolla.

Kari Koivumäki & Jyrki Vilhu